

VEŽBANJE 4, 5, 6

Proračun vitkih elemenata prema graničnoj nosivosti (član 103÷108)

KLASIFIKACIJA KONSTRUKCIJA PREMA OSETLJIVOSTI NA HORIZONTALNA POMERANJA

Konstrukcija se može smatrati praktično nepomerljivom ako su elementi koji je ukružuju u horizontalnom pravcu relativno simetrično raspoređeni u osnovi objekta i ako njihova krutost na savijanje zadovoljava sledeće bezdimenzionalne relacije:

$$H \cdot \sqrt{\frac{\sum Q}{\sum E_b \cdot b}} \leq 0.20 + 0.10 \cdot n, \quad n \leq 3$$

$$H \cdot \sqrt{\frac{\sum Q}{\sum E_b \cdot b}} \leq 0.60, \quad n \geq 4$$

- H - ukupna visina deformabilnog pomerljivog dela konstrukcije, mereno od nivoa temelja ili od nivoa "uklještenja" za uticaje seizmike ili vetra
n - ukupan broj spratova konstrukcije
 $E_b \cdot b$ - suma krutosti na savijanje u neisprskalom stanju svih vertikalnih elemenata za ukrućenje objekta u pravcu za koji se utvrđuje osetljivost na pomeranja. Ako se krutost elementa menja po visini, može se u proračun uvesti odgovarajuća krutost
Q - suma svih vertikalnih eksploatacionih opterećenja, uključujući i deo opterećenja koje prihvataju elementi za ukrućenje

DUŽINA IZVIJANJA (EFEKTIVNA DUŽINA) STUBA

Pod dužinom izvijanja armiranobetonskog stuba se podrazumeva razmak nultih tačaka momenata savijanja drugog reda. To su mesta na kojima momenti drugog reda i krivine menjaju znak. Dužina izvijanja se može opisati kao:

$$l_i = k \cdot l$$

- l_i - dužina izvijanja
- l - slobodna, nepoduprta dužina stuba u posmatranoj ravni deformacija
- k - faktor efektivne dužine stuba, koji odražava uticaj pomerljivosti krajeva i uticaj stepena uklještenja krajeva na dužinu izvijanja

Faktor efektivne dužine, za stubove sa nepomerljivim krajevima, nalazi se u granicama $0.50 \leq k \leq 1.0$, dok je u slučaju stubova sa pomerljivim krajevima njegova vrednost u granicama $1.0 \leq k \leq \infty$.

Da bi se odredila vrednost faktora efektivne dužine stuba, potrebno je da se za oba kraja stuba odredi odnos (ψ) ukupne krutosti svih stubova $\sum(E \cdot I / l)_s$, prema ukupnoj krutosti svih greda - rigli $\sum(E \cdot I / L)_r$ vezanih u posmatranom čvoru.

$$\psi = \frac{\sum(EI/l)_s}{\sum(EI/L)_r}$$

- l - visina odgovarajućeg stuba
- L - dužina odgovarajuće grede

Za potpuno uklješten kraj stuba $\psi = 0$

Za zglobno oslonjen kraj stuba $\psi = \infty$

Sa određenim odnosima ψ za oba kraja posmatranog stuba iz nomograma se očitava vrednost faktora efektivne dužine stuba k .

Ukoliko je sračunata vrednost faktora ψ manja od 0.40, usvaja se minimalna vrednost $\psi = 0.40$ jer se dobijaju podcenjene vrednosti dužine izvijanja realnih AB stubova.

Smatra se da za dužinu izvijanja stuba nepomerljivih ramova ne treba usvajati vrednost manju od 85% spratne visine.

Kao alternativa nomogramima mogu da se primene sledeće formule za određivanje faktora efektivne dužine k (*British Standard 8110*):

- Za **nepomerljive ramove**, za faktor efektivne dužine usvaja se manja od sledećih vrednosti:

$$k = 0.70 + 0.05 \cdot (\psi_a + \psi_b)$$

$$k = 0.85 + 0.05 \cdot \psi_{\min}$$

- Za **pomerljive ramove**, za faktor efektivne dužine usvaja se manja od sledećih vrednosti:

$$k = 0.70 + 0.05 \cdot (\psi_a + \psi_b)$$

$$k = 0.85 + 0.05 \cdot \psi_{\min}$$

$\psi_{\min}$ je manja od dve vrednosti ψ_a i ψ_b .

VITKOST STUBA

Uz pretpostavku da je dužina izvijanja (l_i) poznata, vitkost (λ_i) se definiše kao:

$$\lambda_i = \frac{l_i}{i_b}$$

i_b - poluprečnik inercije betonskog dela poprečnog preseka za osu oko koje se presek obrće prilikom izvijanja ili savijanja

$$i_b = \sqrt{\frac{I_b}{A_b}}$$

I_b - odgovarajući moment inercije homogenog betonskog dela poprečnog preseka

A_b - površina homogenog betonskog dela poprečnog preseka

U članu 105 su dati slučajevi kada se ne vrši provera stabilnosti vitkih elemenata na izvijanje.

Za pomerljive i nepomerljive sisteme, provera stabilnosti vitkog elementa na izvijanje nije potrebna ukoliko je zadovoljen bar jedan od sledećih uslova:

$$\lambda_i < 25$$

$$e_1/d > 3.50 \quad , \quad \lambda_i \leq 75$$

$$e_1/d \geq \frac{3.50 \cdot \lambda_i}{75} \quad , \quad \lambda_i > 75$$

gde je:

- e_1 - ekscentricitet normalne sile pritiska sračunat po teoriji I reda za elastičan sistem
- d - odgovarajuća visina poprečnog preseka u pravcu ekscentriciteta e_1

U slučaju nepomerljivih sistema, kod stubova gde se momenti savijanja prvog reda linearno menjaju duž ose štapa, prvi uslov se zamenjuje sledećim:

$$\lambda_i \leq 50 - 25 \cdot \frac{M_1}{M_2}$$

M_1 i M_2 su momenti na krajevima izolovanog vitkog elementa sračunati po teoriji prvog reda. Treba voditi računa da se M_1 i M_2 u prethodni izraz unose sa pravim algebarskim vrednostima. M_1 i M_2 se moraju tako izabrati da bude ispunjen uslov:

$$|M_2| > |M_1|$$

Svi ostali slučajevi, koji nisu obuhvaćeni u prethodnim, podležu postupku provere stabilnosti na izvijanje.

Trenutno važeći propisi dozvoljavaju određivanje vitkosti za višespratne okvire sa pomerljivim čvorovima prema približnom obrascu (prosečna vitkost k-tog sprata):

$$\lambda_{ik} = \sqrt{\frac{12 \cdot \delta_k \cdot A_{bk}}{I_k}}$$

- δ_k - relativno horizontalno pomeranje posmatranog sprata u odnosu na donji sprat usled dejstva horizontalne sile $H=1.0$, koja deluje na vrhu konstrukcije, računato sa modulom elastičnosti betona $E_b = 1.0$
- A_{bk} - zbir svih poprečnih preseka stubova posmatranog sprata
- I_k - teorijska spratna visina k-tog sprata

OBLAST “**SREDNJE VITKOSTI**” ($25 < \lambda_i < 75$)

Propisi omogućuju da se za jedno veliko područje vitkosti ($25 < \lambda_i < 75$) mogu dovoljno tačno primeniti približni postupci koji na jednostavan i brz način približno uvode efekte teorije II reda.

U daljem tekstu će biti objašnjen približni postupak tzv. “DOPUNSKE EKSCENTRIČNOSTI”:

 e_1 - ekscentricitet usled uticaja I reda

$$e_1 = \frac{M}{N}$$

Kod sistema sa nepomerljivim čvorovima, pri linearnoj raspodeli eksploatacionih momenata savijanja duž osovine štapa, ekscentricitet e_1 se dovoljno tačno određuje iz izraza:

$$e_1 = \frac{1}{N} \cdot (0.65 \cdot M_2 + 0.35 \cdot M_1)$$

gde su:

M_1 i M_2 - momenti savijanja na krajevima štapa, sračunati za opterećenje u stanju upotrebljivosti, pri čemu je:

$$|M_2| > |M_1|$$

Za sistem štapova sa pomerljivim čvorovima mora se unapred definisati figura izvijanja. Zatim se, za merodavne konstelacije opterećenja, u srednjim trećinama dužina izvijanja odredi pomenuti ekscentricitet e_1 .

 e_0 - ekscentricitet usled netačnosti pri izvođenju

Ovu ekscentričnost treba uzimati u obzir i kod približnih i kod tačnih proračuna.

$$2.0 \text{ cm} \leq e_0 = \frac{l}{300} \leq 10.0 \text{ cm}$$

l - sistemna dužina elementa

Za okvire sa pomerljivim čvorovima dodatna ekscentričnost e_0 određuje se iz pretpostavke da je nagib (ugao odstupanja od vertikale) α vitkog stuba okvira usled netačnosti pri izvođenju takav da je ispunjeno:

$\text{tg}\alpha = \frac{1}{150}$ - za jednospratne okvire opterećene uglavnom vertikalnim opterećenjem

$\text{tg}\alpha = \frac{1}{200}$ - za ostale tipove ramova

e_{φ} - dodatni ekscentricitet usled tečenja betona

Uticaji skupljanja i tečenja betona mogu se zanemariti ako je:

$$\lambda_i \leq 50$$

$$\frac{e_1}{d} \geq 2$$

$$N_g \leq 0.20 \cdot N_q$$

gde je:

e_1 - ekscentricitet normalne sile pritiska po teoriji I reda za elastičan sistem u merodavnom preseku unutar srednje trećine dužine izvijanja l_i

d - odgovarajuća visina poprečnog preseka u pravcu ekscentriciteta e

N_g - eksploataciona normalna sila pritiska od stalnog opterećenja

N_q - eksploataciona normalna sila pritiska od totalnog opterećenja

Kada nisu ispunjeni prethodni uslovi, treba uvesti uticaje tečenja preko povećanja ekscentričnosti prema izrazu:

$$e_{\varphi} = (e_{1g} + e_0) \cdot \left(2.718^{\frac{\alpha_E}{1-\alpha_E} \cdot \varphi} - 1 \right)$$

$$\alpha_E = \frac{N_g}{N_E}$$

$$N_E = E_b \cdot I_b \cdot \frac{\pi^2}{l_i^2}$$

e_{1g} - ekscentricitet normalne sile od stalnog opterećenja

e_0 - ekscentricitet usled netačnosti pri izvođenju konstrukcije

 e_2 - dodatni ekscentricitet II reda

Ova ekscentričnost se određuje prema sledećim obrascima, koji su u funkciji vitkosti (λ_i) i ekscentričnosti I reda (e_1):

$$e_2 = d \cdot \frac{\lambda_i - 25}{100} \cdot \sqrt{0.10 + \frac{e_1}{d}}, \quad 0.0 \leq \frac{e_1}{d} \leq 0.30$$

$$e_2 = d \cdot \frac{\lambda_i - 25}{160}, \quad 0.30 \leq \frac{e_1}{d} \leq 2.50$$

$$e_2 = d \cdot \frac{\lambda_i - 25}{160} \cdot \left(3.50 - \frac{e_1}{d} \right), \quad 2.50 \leq \frac{e_1}{d} \leq 3.50$$

gde je:

d - dimenzija poprečnog preseka u pravcu izvijanja

OBLAST “**VELIKE VITKOSTI**” ($75 < \lambda_i < 140$)

U slučaju velike vitkosti ($75 < \lambda_i < 140$), uticaji u vitkoj konstrukciji moraju se proračunati prema teoriji II reda.

Ako ne postoje uslovi da se sračunaju uticaji po teoriji II reda, za pomerljive ramove moguće je koristiti P – Δ postupak koji je prikazan u **PRIMERU 6**.

Ovim postupkom se dobijaju granični uticaji koji približno obuhvataju i efekte II reda u bilo kom preseku konstrukcije.

Navedeni primeri odnose se na publikaciju:

“Zbirka rešenih ispitnih zadataka iz betonskih konstrukcija”

D.Petković, P.Bлагоjević, GF Niš, 1993.

PRIMER 1:	Zadatak 1	(strana I/20÷23	POS S1)
PRIMER 2:	Zadatak 1	(strana I/23÷26	POS S2)
PRIMER 3:	Zadatak 2	(strana II/11÷14	POS S1)
PRIMER 4:	Zadatak 3	(strana III/3÷7	POS S1)
PRIMER 5:	Zadatak 3	(strana III/7÷10	POS S2)
PRIMER 6:	Zadatak 6	(strana VI/14÷20)	
PRIMER 7:	Zadatak 7	(strana VII/9÷12	POS štap 5)